

Architect moet meer vanuit gebruikers redeneren

FLEXIBILITEIT VAN WONINGPLATTEGRONDEN CENTRAAL BIJ NIEUWE ONTWERPEN

IR. NOUD DE VREEZE

Tijdens de BouwRAI dit jaar werd in de Muziekwijk in Almere door de gemeente Almere, de RAI en de Nationale Woningraad de zogenaamde Buitenexpositie georganiseerd. Beleggers, projectontwikkelaars, woningbouwverenigingen, aannemers en architecten presenteerden hier in schaal 1:1 wat in hun ogen het wonen in de jaren '90 zou worden. Behalve 'ruimtelijke kwaliteit' en 'architectonische allure' lijken vooral 'flexibiliteit' en 'aanpasbaarheid' sleutelbegrippen voor het komende decennium te worden. De gebruikers moeten weer centraal staan, maar daarbij dient de architect geen vooronderstellingen meer te hebben over hun woonpatroon.

In het algemeen wordt met flexibiliteit en neutraliteit bedoeld dat het mogelijk moet zijn woningplattegronden op verschillende manieren te bewonen. Aanpasbaarheid doelt op de eigenschap

pen van woningen die maken dat de woning 'gemakkelijk' kan worden aangepast aan veranderende behoeften. Het lijkt erop dat de professionals in de volkshuisvesting in deze begrippen een zekere legitimatie zochten en vonden voor het steeds weer opduikende probleem van de onbekende bewoner: woningen moesten in toenemende mate gebouwd worden voor bewoners waarvan men de precieze woonwensen en woonbehoeften niet kende.

Bovendien zouden die woonwensen en woonbehoeften in de tijd kunnen veranderen, en dan zouden flexibiliteit, neutraliteit en aanpasbaarheid het antwoord kunnen zijn op de woonwensen en woonbehoeften in die ongewisse toekomst.

STROMINGEN

In de speurtocht naar de wenselijk geachte plattegrondkenmerken zijn als het ware

twee stromingen ontstaan. Enerzijds de ontwerptraditie op basis van een precieze analyse van woonwensen van bepaalde doelgroepen. Voor deze groepen zou op basis van registratie van woongewoontes en evaluatieonderzoek met betrekking tot de woningwaardering in gerealiseerde complexen een precies passend huis kunnen worden ontworpen. Anderzijds de traditie van het neutrale, flexibele en aanpasbare huis waarin ieder huishouden zich een woning kan vormen, en waarin voor de toekomst voldoende aanpassingsmogelijkheden zijn om het huis aan te passen aan veranderende omstandigheden en veranderende woonwensen. Onmiskenbaar heeft de laatste benadering de laatste jaren steeds meer terrein gewonnen, vooral vanaf het moment dat de economische ontwikkeling steeds grotere marges in woningplattegronden toeliet.

De noodzaak om een precies passend huis te ontwerpen werd in het algemeen gesproken geringer. Er werden steeds meer vierkante meters per persoon mogelijk, en daarmee werden de gebruiksmogelijkheden van woningen groter, de plattegronden werden flexibeler en de ruimtes neutraler.

PASSERDOOS

Toch komt het zoeken naar flexibiliteit, neutraliteit en aanpasbaarheid oorspronkelijk niet voort uit de overdaad die in de woningbouw in de jaren zeventig ontstond.

De basis werd juist gelegd tijdens de crisisjaren voor de Tweede Wereldoorlog, toen architecten minimale woningplattegronden probeerden te ontwikkelen met een maximum aan gebruikscomfort. De schuifwand en het opklapbed maakten een dubbel gebruik van ruimten mogelijk: een woningplattegrond die overdag anders kon zijn dan 's nachts. Vertrekken waren niet langer: of woonkamer, of slaapkamer, maar konden gebruikt worden zoals het de bewoner het beste uitkwam. Na de jaren zestig raakte het onderzoek naar de systematiek van het woningontwerp, dat de nauwkeurige pasmaat voor

Architect Klaas v.d. Berg maakte zelfs de gevels van zijn woonblok flexibel. 'Customized housing'. de bewoner bepaalt zelf waar de ramen komen. Bron: Nijhuis Apeldoorn Bouwbedrijf B.V.

"Een huis om in te verhuizen" van Peter Loerakker. Vier gelijkwaardige ruimtes per woning en een bijzondere architectuur. Foto: A. van Berge.

Bouwen en wonen in de jaren negentig

Dit boek gaat over een uniek project: de eerste buitenexpositie van koop- en huurwoningen in Nederland. In de Muziekwijk van Almere-Stad werden op initiatief van de Nationale Woningraad 238 woningen in 19 projecten gerealiseerd door 17 architecten en 15 opdrachtgevers.

In deze publikatie wordt belicht door welk thema zij zich lieten leiden. 425 illustraties, waarvan 270 kleurenfoto's, en technische

gegevens van alle projecten geven een uitermate boeiend overzicht van ontwerpvisies op het bouwen en wonen in de jaren negentig.

De tekst in het boek is in het Engels vertaald. Het boek telt 144 pagina's (formaat 240 x 288 mm) en kost f. 35,- (incl. BTW, excl. verzendkosten). ISBN 90-5009-081-8.

Zo bestelt u:
NWR Afdeling Publikaties
Antwoordnummer 8442
1300 VB Almere
telefoon: 03240-91222

NWR
uitgave

allerlei woonfuncties tot uitgangspunt had, op de achtergrond. Alleen voor de zogenaamde HAT-eenheden werden nog minitieuze 'functie-matjes' ontworpen die als leidraad werden gebruikt voor de planbeoordeling.

Tegenwoordig is echter meestal een zo groot aantal extra vierkante meters boven het absolute minimum mogelijk en gewenst, dat het er steeds meer om gaat een woningplattegrond te ontwerpen met veel verschillende bewoningmogelijkheden. Het huis dat als een passerdoos past om de verschillende elementen van de wooncultuur lijkt achterhaald.

AANPASSEN

Architecten ontwerpen dus niet meer op basis van functionele analyses van veronderstelde woonpatronen. Opdrachtgevers lijken meer geïnteresseerd in ruimtelijke kwaliteiten en architectonische allure dan in nauwkeurige typedifferentiaties en kwantitatieve woonprogramma's. En de overheid doet ook al geen uitspraken meer over de gewenste woningindeling. Een goede illustratie van deze gewijzigde ontwerpcultuur is de NWR-BouwRAI 1990 in Almere geweest.

"De woning moet neutraal zijn, flexibel en aanpasbaar", dat bleek het adagium dat alle deelnemers aan de NWR-BouwRAI-expositie, opdrachtgevers en architecten, centraal stelden. In maar liefst alle toelichtingen op de ontwerpen werd, in verschil-

lende bewoordingen en met verschillende ontwerp-technische consequenties, afstand genomen van het 'doorsnee-gezin' en de daarbij horende standaards voor woonpatronen en woningplattegronden. Een jarenlange ontwerptraditie op basis van minitieuze maatanalyses van woonfuncties en huishoudendifferentiaties lijkt ten einde te zijn gekomen.

Alle ontwerpers van de woningen in de expositie van de NWR-BouwRAI 1990 gingen ervan uit dat de vraag naar de gewenste woonvorm niet beantwoord moest worden in de vorm van een gedetailleerde voorspelling over het woongedrag en de woonwensen van verschillende typen huishoudens, en het daarbij horende, exact passende, ontwerpschema.

Er moet ruimte zijn voor verandering in het wonen, de samenstelling van huishoudens verandert sneller dan vroeger, er worden steeds andere prioriteiten gesteld, er worden steeds hogere normen voor allerlei kwaliteitsaspecten gewenst en de woning moet daaraan voortdurend kunnen worden aangepast.

OVERMAAT

Het uitgangspunt van neutraliteit, flexibiliteit en aanpasbaarheid werd door de ontwerpers in verschillende bewoordingen toegelicht en in de ontwerpen kunnen de verschillende antwoorden worden gevonden op deze zo frappante overeenstemming in uitgangspunten.

Maar er was één maatregel om neutraliteit, flexibiliteit en aanpasbaarheid mogelijk te maken, die door alle ontwerpers werd toegepast, en dat was overmaat. Grotere vertrekken laten meer gebruiksmogelijkheden toe dan kleine: grote woningen zijn minder dwingend in het gebruik dan kleine. Al in 1969 kwam dit inzicht als voor de hand liggende maar belangrijke conclusie naar voren in het proefschrift van H. Priemus 'Wonen, creativiteit en aanpassing'.

De Voorschriften en Wenken waren toen net ingevoerd, de HAT-eenheden met de daarbij horende functiematjes moesten nog bedacht worden en met het NKS¹ zijn woningwetwoningen alleen maar kleiner geworden in plaats van groter. En toch gaat het bij woningkwaliteit vooral om een paar vierkante meters extra. U kunt er alle woningwaarderingsonderzoeken sinds het begin van de jaren vijftig op nalezen.

Ir. Noud de Vreeze is werkzaam bij de Nationale Woningraad te Almere en free-lance medewerker van het tijdschrift Archis.

1. In het Norm Kosten Systeem worden de investeringsbedragen en subsidies genormeerd en afhankelijk gesteld van de gemiddelde kosten van een project. Het NKS schrijft geen minimaal kwaliteitsniveau voor.